

загалом. Її акцентуація на дослідження людини проявляється у конкретних її характеристиках, що визначаються шляхом генетичної та соціокультурної обумовленості (біологічні особливості, культурне середовище та ін.), а також виявленні резервних можливостей людини, здатних змінити небажану траєкторію індивідуального (групового, національного) розвитку шляхом саморозвитку та самореалізації.

• *Розкрито* і репрезентовано соціально-антропологічні ідеї освіти і виховання в осмисленні Лесі Українки, М. Коцюбинського, В. Короленка та В. Винниченка. Антропологічний вимір освіти й виховання розкриває їхню гуманістичну сутність, поняття цілісності, комплексний підхід, проблематику соціальної (культурної) антропології, що є визначальними тенденціями української філософсько-антропологічної думки, основними мотивами соціально-антропологічних ідей в українській філософії освіти і виховання в творах письменників, мислителів другої половини ХІХ століття – 1917 р.

До характеристики основних напрямів розвитку філософсько-освітніх ідей в Україні (друга половина ХІХ – поч. ХХ ст.)

*С. М. Шевченко,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

З кінця ХІХ – поч. ХХ ст. в науці здійснювався антропологічний поворот і проблема людини стала чи не основною для більшості вчень. Водночас творчість багатьох видатних українських просвітителів і громадських діячів др. пол. ХІХ-1917р. (Т.Шевченка, П.Куліша, М.Драгоманова, І.Франка, О.Пчілки, В.Короленка, Л.Українки) була тісно пов'язана з просвітництвом української нації. *Встановлено*, що в творах великого Кобзаря відображено думи і сподівання українського народ, а сам Кобзар формулював ідеї про політичне і соціальне визволення народних мас, яке він пов'язував із піднесенням культурно-освітнього рівня народу, із розвитком просвіти пересічних українців.

Встановлено, що найсуттєвішою рисою філософії М.Драгоманова є визнання, що без глибоких теоретичних узагальнень неможливе не оіше з'ясування основних законів історичного розвитку, а й розумна організація всіх суспільних і державних порядків, зокрема у сфері освіти. Розглядаючи соціальні проблеми свого часу М. Драгоманов застосовував не суб'єктивний метод, а порівняльно-історичний. Завдяки цьому конкретно-історичноиу розгляду оцінював усі суспільні явищ у їхньому взаємозв'язку з іншими явищами та в історичному розвитку. Цей метод передбачав також врахування не тільки фактору часу, а й усіх тих суспільних умов, за яких відбувається розвиток того або іншого явища.

Обґрунтовано, що І.Франко був перший в українській і один з перших у європейській літературі, хто всебічно розробив тему праці, а в філософському

розумінні – трудової моралі як аспекту антропологічних розмислів, що розвинулася пізніше в одну з провідних філософських тем. Вже в першому своєму трактаті «Поезія і її становисько в наших временах» він аргументував, що духовне ледарство, то злочин проти гуманності. Ставлячи в центр своєї філософії людину, І.Франко формулює головний закон людяності, суть якого в тому, що неробство - зло, а праця - добро. Праця у розумінні Франка – єдине, що здатне творити і вдосконалювати людську душу, вселяти в неї почуття гідності й правди.

Установлено, що педагог-просвітитель Олена Пчілка своїми творами, а також засобом популяризації українського мистецтва сприяла реалізації нагальної у другій половині ХІХ ст. проблеми освіти народу, так само як Леся Українка, оспівуючи ліризм української душі і драми її реалізації. Грунтуючись на Біблії, філософських ідеях Г.Сковороди і Т.Шевченка Леся Українка будувала філософію пошуку синтезу вічних проблем і сучасних їй запитів. Письменниця виходила з ідеї, що існування будь-якої національної філософії реалізувався як прояв філософії духу, тому українська філософія була у неї особливим, оригінальним явищем. Основні *соціальні ідеї* Л.Українки –знищення експлуататорського ладу і тиранії, встановлення дійсного народовладдя, забезпечення свободи і розвитку особи – впліталися нею в українське національне питання. *Доведено*, що твори Лесі Українки є джерелом формування широкого спектру моральних, етичних і естетичних якостей особи з метою її виховання в дусі патріотизму і відданості Батьківщині. Національна тематика займала провідне місце в поезії та публіцистиці поетеси, а її просвітницька діяльність і педагогічні погляди наскрізь пройняті національною ідеєю.

ІННОВАЦІЙНІ ТРЕНДИ, І ТЕХНОЛОГІЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ТА ПІВНІЧНОАМЕРИКАНСЬКОМУ РЕГІОНАХ

Реєстраційний номер: 0121U100246.

Роки виконання: 2020–2023 рр.

Назва пріоритетного напрямку: Розвиток світової і національних освітніх систем.

Науковий керівник: О.І. Локшина, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України.

Основні наукові результати

*О.І. Локшина,
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
завідувач відділу порівняльної педагогіки
Інституту педагогіки НАПН України*